

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ „СЛУХАЧ” ТА „АДРЕСАТ”

Ємельянова О.В., к. філол. н. (м. Суми)

В руслі антропоцентричного та системного підходу, характерного для сучасної лінгвістичної науки, комплексний аналіз вербальних, невербальних та екстралінгвальних компонентів комунікативної взаємодії передбачає урахування важливого антропокомпонента акту комунікації – адресата. У зв'язку з цим, дослідження питання диференціації понять „слухач” та „адресат” видається актуальним та необхідним.

Як зазначає Н.Д. Арутюнова, будь-який мовленнєвий акт розрахований на певну модель адресата [1: 358], однак така модель у теорії мовленнєвих актів представлена недостатньо. Відповідно до визначення мовленнєвого акту, запропонованого Дж. Аллен та Р. Перро, мовленнєвий акт – це умисна дія, що має в якості параметрів мовця (тобто діючу особу), слухача та пропозиційний зміст, виконання якого приводить до продукування висловлювання [2: 334]. Аналізуючи дане визначення, слід зазначити, що науковці фокусують увагу на ініціаторі спілкування (мовці), в той час як позиція адресата (слухача) характеризується пасивністю.

У теорії мовленнєвих актів слухачу як компоненту комунікативного акту притаманна двоїста позиція. З одного боку, саме існування мовленнєвого акту неможливе і не має сенсу без слухача. Вимовляючи речення у ситуації спілкування ми здійснюємо певні дії: приводимо у роботу артикуляційний апарат, згадуємо людей, місця, об'єкти, повідомляємо щось співрозмовнику, розважаємо чи дратуємо його/її, просимо, обіцяємо, наказуємо, вибачаємося, засуджуємо; причому ці дії обумовлені намірами та інтенціями мовця.

Значення висловлювання має безпосередній зв'язок з мовцем та його інтенцією, а розпізнання інтенції залежить від слухача. “*S* висловлює суб'єктивне значення за допомогою висловлювання *x*, якщо *S* має намір (i) вимовлянням *x* викликати певну реакцію *r* у слухача *A* та має на увазі (ii), що *A* розпізнає його намір (i), та має на увазі (iii), що це розпізнання його наміру (i) з боку *A* буде

підґрунтям (чи частковим підґрунтям) для реалізації *r*" [3: 137]. Таким чином, саме фактор співрозмовника визначає комунікативність мовленнєвого акту.

З іншого боку, в межах теорії мовленнєвих актів фігура слухача відрізняється пасивністю, тому що він не бере активної участі у мовленнєвому акті, він лише сторона, що сприймає інформацію, обов'язковий, хоча нерідко і неконкретизований його учасник.

Фактор адресата (слухача) входить до поняття іллокутивної сили висловлювання як один зі складових її компонентів, поряд з іллокутивною метою, подійним змістом, концепцією автора і факторами комунікативного минулого і комунікативного майбутнього.

Для теорії мовленнєвих актів характерним є оперування термінами "слухач/слухачі" (а не "адресат/адресати"), що є досить логічним, оскільки висловлювання співрозмовника (інших учасників комунікації) залишаються поза межами аналізу. Як відмітили Т.Г. Кларк та Т.Б. Карлсон, незважаючи на те, що слухачі відіграють досить суттєву роль у мовленнєвих актах, ця роль ніколи особливо не досліджувалася [4: 270].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Изв. АН СССР. Сер лит. и яз. – 1981. – Т.40. – № 4. – С.356-367.;
2. Аллен Дж. Ф., Перро Р. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17. – С. 322-362.;
3. Стросон П.Ф. Намерение и конвенция в речевых актах // Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17. – С. 130-150.;
4. Кларк К.К., Карлсон Т.Б. Слушающие и речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17.– С. 270-321.

Ємельянова, О.В. Диференціація понять "слухач" та "адресат" [Текст] / О.В. Ємельянова // Сучасна англїстика: когніція, комунікація, текст: другий Всеукраїнський науковий форум. : тези доповідей. - Харків : ХНУ ім.В.Н. Каразіна, 2007 . - С. 20-21.